

Lausuntoyhteenveto luonnoksesta hallituksen esitykseksi vanhuspalvelulain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen muuttamisesta eli iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen voimaantulon siirtämisestä

Hallituksen esitysluonnokseen annettiin yhteensä 37 lausuntoa. Vastaajista järjestöjä (ml. työmarkkinajärjestöt) oli 11, hyvinvointialueita 8, kuntia ja kuntayhtymiä 6, valtion viranomaisia 8, palveluntuottajia 2 ja muita lausunnonantajia 2.

Lausuntopyyntöissä pyydettiin näkemyksiä erityisesti kahteen kysymykseen:

- Pidätkö luonnoksessa esitettyä siirtymäkauden muutosta kannatettavana riittävän henkilöstön turvaamiseksi tämänhetkisessä henkilöstötilanteessa?
- Pidätkö luonnoksessa esitettyjä vaikutusarviointeja riittävän kattavina ja asianmukaisina?

Lausunnoissa esityksen tavoitetta henkilöstömitoituksen voimaantulon siirtymäajan pidentämisestä pidettiin lähtökohtaisesti hyvänä. Useissa lausunnoissa voimaantulon siirtämiseen esityksessä ehdotetun pidennyksen aikaa ei kuitenkaan pidetty tarpeeksi pitkänä ainakaan ilman muita lisätoimia henkilöstön riittävyden ja saatavuuden parantamiseksi.

Lausunnonantajista 43 prosenttia ilmoitti kannattavansa luonnoksessa esitettyä siirtymäkauden pidentämistä (mm. Valvira). Osa kyllä-vastauksen antaneista kuitenkin piti ehdotettua siirtymäkauden pituutta (8kk) liian lyhyenä (mm. osa aluehallintovirastoista, THL, VM, osa palveluntuottajista). Lisäksi suuri osa niistä lausujista, jotka eivät olleet pitäneet luonnoksessa esitettyä ehdotusta kannatettavana, ilmoittivat syyksi sen, että siirtymäkauden pitäisi olla ehdotettua pidempi. Heidänkin voidaan siis tulkita kannattavan itse tavoitetta voimaantulon siirtämisestä (mm. useat kuntayhtymien ja hyvinvointialueiden lausujat, KT, Kuntaliitto, Ikäinstituutti).

Useissa kuntien ja hyvinvointialueiden lausunnoissa nostettiin esiin henkilöstöpulasta johtuen alueella olevat tyhjäät ympärivuorokautisen palveluasumisen asukaspaikat tai huoli hoitopaikkojen sulkemisesta jatkossa.

Osa kunta- tai hyvinvointialuepuolen lausujista, esimerkiksi Kuntaliitto, ehdotti siirtymäajan jatkamista ainakin vuoteen 2025 saakka. Kuntaliiton lausunnon mukaan siirtymäajalla toteutettaisiin kokonaisvaltainen arviointi ikääntyneiden palveluiden tilanteesta ja niiden toimenpiteiden vaikutuksista, joita on parhaillaan käynnissä muun muassa henkilöstön saatavuuden parantamiseksi.

Lausunnonantajista SuPer ja Tehy vastustivat esitystä henkilöstömitoituksen täysimääräisen voimaantulon lykkäämisestä ja näkivät, että henkilöstömitoituksen tulisi tulla voimaan alkuperäisen aikataulun 1.4.2023 mukaisesti.

Osa lausujista korosti, että henkilöstömitoituksen täysimittaisen voimaantulon siirtäminen on valitettavaa ja siitä tulee pitää pitkällä tähtäimellä kiinni, mutta että tämänhetkisessä henkilöstötilanteessa siirto on ymmärrettävä toimenpide (mm. aluehallintovirastot, osa työmarkkinajärjestöistä, Muistiliitto).

Osa lausunnonantajista (mm. Kuntaliitto ja hyvinvointialueita, Mehiläinen) toteaa, että mitoituksen toteuttamiseen varattu hyvinvointialueiden rahoitus ei tule riittämään mitoituksen nostoon. Kustannuksia tulevat mitoituksen lisäksi nostamaan mm. työehtosopimuksista johtuvat palkkojen korotukset ja hyvinvointialueiden palkkojen harmonisointi.

THL, Kuntaliitto ja Talentia pitävät hyvänä, että 0,7 henkilöstömitoituksen toteuttamiseen varattu rahoitus annettaisiin hyvinvointialueille etupainotteisesti jo 1.4.2023. Sen avulla hyvinvointialueet voivat panostaa henkilöstön saatavuuteen sekä johtamisen ja henkilöstön työhyvinvoinnin kehittämiseen. Valtiovarainministeriö korostaa esitetyn rahoitusmekanismin poikkeuksellisuutta ja kertaluonteisuutta.

Monissa lausunnoista tuotiin esiin tarve toteuttaa henkilöstömitoituksen voimaantulon siirtämisen lisäksi myös muita toimia henkilöstön riittävyuden ja saatavuuden parantamiseksi. Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian lausunnossa todettiin, että on yhtäältä selvítettävä, mitä muita keinoja henkilöstömitoituksen ohella voidaan ottaa käyttöön ja toisaalta toteuttaa viipymättä ne toimet, joilla henkilöstön saatavuutta voidaan parantaa.

Joissakin lausunnoissa (mm. osa palveluntuottajista sekä kuntapuolen lausujista) yhtenä ratkaisuna henkilöstömitoituksen toteuttamiseen ehdotettiin mahdollisuutta laskea teknologiset ratkaisut osaksi mitoitusta. Aluehallintovirastot toteavat yhteisessä lausunnossaan, että digitaalisilla tai etäpalveluilla voidaan korvata henkilökohtaisia käyntejä asiakkaiden luona vain rajallisesti.

Lausunnoissa nostettiin laajasti esiin alan vetovoiman ja houkuttelevuuden lisäämisen tärkeyden riittävän henkilöstön turvaamisessa.

Osa lausunnonantajista (mm. osa työmarkkinajärjestöistä ja palveluntuottajista) piti tärkeänä ulkomaisen työvoiman käyttömahdollisuuksien helpottamista. Työ- ja elinkeinoministeriön mukaan tarvitaan lisäksi aktiivista ohjausta ylitarjonta-aloilta sote-alan koulutuksiin.

Jotkut lausunnonantajat nostivat esille tärkeänä keinona henkilöstörakenteen monipuolistamisen (Valvira, osa työmarkkinajärjestöistä sekä asiakasjärjestöistä).

Osassa lausunnoista nostettiin esille julkisen ja yksityisen sektorin eriarvoisuus tai tarve yhdenvertaiselle kohtelulle (mm. osa palveluntuottajista, HALI ry sekä osa asiakasjärjestöistä)

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian lausunnossa todettiin, että vakiintuneen tulkinnan mukaan perustuslaissa turvattu perusoikeuksia ja etenkin niiden ydinaluetta suojaava heikennyskielto. Kysymys siitä, heikentääkö luonnoksessa ehdotettu henkilöstön määrää koskevan sääntelyn voimaantulon siirtäminen perusoikeuksien toteutumista siinä määrin, että se olisi valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallista, tulisi saattaa perustuslakivaliokunnan arvioitavaksi. Nyt perusteluista puuttuu kokonaan sen arviointi, miten ehdotettua muutosta on arvioitava heikennyskiellon kannalta.

Oikeusministeriö toteaa lausunnossaan, että lakimuutos voitaisiin toteuttaa voimaantulosäännöksen muuttamisen lisäksi vaihtoehtoisesti myös väliaikaisella vanhuspalvelulain 20 §:n säännösmuutoksella. Oikeudellisen lopputuloksen kannalta molemmat vaihtoehdot johtavat samaan.

Lausunnonantajista moni piti luonnoksessa esitettyjä vaikutusarviointeja riittävän kattavina ja asianmukaisina, mutta myös täydennyksiä toivottiin. Lausunnoissa tuodaan esiin huolia mitoituksen kokonaisvaikutuksista (erityisesti henkilöstön saatavuuteen) ja kustannustason yleisestä noususta. Vaikka siirto helpottaa väliaikaisesti, henkilöstön lisästarve vuonna 2023 on edelleen varsin kova. Tällä on edelleen vaikutusta esimerkiksi kotihoitoon ja terveydenhuoltoon sekä ympärivuorokautisen hoidon saatavuuteen. Vaikutuksista asiakkaiden saamaan hoidon laatuun toivottiin myös tarkempaa kuvausta. Lisäksi lausunnoissa on tuotu esiin, että yhtenä keinona esitetty palvelurakenteen muutos ja sen tuoma mahdollinen helpotus henkilöstötarpeeseen ei tapahdu nopeasti. Koulutuspaikkojen lisäyksestä ja lisäyksen vaikutuksista toivottiin myös tarkempaa tietoa.